Françoise Sironi. *“Comment devient-on tortionnaire ? Psychologie des criminels contre l’humanité”*

Agnès Graceffa

Traducteur : Rita Roggen

Édition électronique

URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/7963>

DOI : 10.4000/temoigner.7963

ISSN : 2506-6390

Cet article est une traduction de :

Françoise Sironi. *“Comment devient-on tortionnaire ? Psychologie des criminels contre l’humanité”* - URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/7910> [fr]

Éditeur :

Éditions du Centre d'études et de documentation Mémoire d'Auschwitz, Éditions Kimé

Édition imprimée

Date de publication : 1 octobre 2018

Pagination : 118-120

ISBN : 978-2-930953-076

ISSN : 2031-4183

Référence électronique

Agnès Graceffa, «Françoise Sironi. *“Comment devient-on tortionnaire ? Psychologie des criminels contre l’humanité”*», *Témoigner. Entre histoire et mémoire* [Online], 127 | 2018, Online op 10 février 2022, geraadpleegd op 14 février 2022. URL: <http://journals.openedition.org/temoigner/7963> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/temoigner.7963>

Ce document a été généré automatiquement le 14 février 2022.

Tous droits réservés

Françoise Sironi. "Comment devient-on tortionnaire ? Psychologie des criminels contre l'humanité"

Agnès Graceffa

Traduction : Rita Roggen

RÉFÉRENCE

Françoise Sironi. *Comment devient-on tortionnaire ? Psychologie des criminels contre l'humanité*, Parijs, La Découverte, 2017, 768 p.

- 1 Dit meesterlijke boek is gebaseerd op het huiveringwekkende verhaal van Duch, leider van de Rode Khmer. Psychologe en onderzoekster Françoise Sironi heeft een schat aan beroepservaring en was zowat de enige die zich op een dergelijk onderwerp kon storten om het zo gedetailleerd te analyseren. De mens Duch stamt uit een bescheiden milieu, hij is een ijverige student met een passie voor de Franse cultuur, een leerkracht wiskunde met bijzonder veel aandacht voor zijn leerlingen... die dan directeur wordt van de gevangenis S-21 in Cambodja en daardoor verantwoordelijk voor de dood van meer dan 13 000 mensen. Samen met twee andere collega's was de auteur aanwezig op het proces in Phnom Penh, omwille van haar psychologische expertise. Ze maakt daaruit een meesterwerk inzake methodologie en conclusies.
- 2 De wijze waarop het werk is opgebouwd, is zonder meer een van de sterkste kenmerken. Françoise Sironi gaat uit van haar ervaring als gerechtsexpert en neemt ons mee op haar zoektocht naar de beul. De lezer mag zich niet laten afschrikken door de lange, ingewikkelde inleiding, voorzien van talrijke details. Ze geeft uitleg over haar onderzoeksmethode en de theoretische hypothesen waarvan ze uitgaat (p. 7 tot 71). Het is een noodzakelijke voorwaarde om 'geopolitieke klinische psychologie' te begrijpen, zoals de auteur het formuleert. Het is een innovatieve benadering waarin de actuele problematiek wordt opgenomen: rassenvermenging, nieuwe identiteiten, defensieve

culturele terugval. Dan volgt de confrontatie met de beschuldigde. Françoise Sironi beschrijft de materiële omstandigheden van haar werk in het kader van het proces, de linguïstische en andere moeilijkheden in het geval Duch en ze schuift haar eigen vragen en twijfels niet terzijde, zelfs niet de bezwaren die een dergelijk dossier oproept.

- 3 Vervolgens zijn er drie grote delen, gewijd aan de levensloop van Duch (deel I), de analyse van zijn psychische gesteldheid (deel II) en de psychopathologie van dit 'menselijke systeem' (deel III). De verdedigings- en onthechttingsmechanismen, zijn ontkenning en cultuurverlies, zijn gebrek aan empathie en scheidingslijnen, de notie van schuld en verantwoordelijkheid worden systematisch zorgvuldig ontleed en uitgelegd.
- 4 Je moet al wachten tot het vierde en laatste deel om werkelijk de gruwel van de misdaden van Duch te zien. Voordien had de auteur ze enkel ter sprake gebracht als dat noodzakelijk was voor de coherentie van het relaas. De lezer bevindt zich op die manier niet in shock als hij erover leest, hij kan veeleer de stem horen van de psycholoog die het leven van de beul vertelt en beschrijft, te beginnen bij zijn kindertijd tot aan zijn schijnbaar verlossende bekering tot het christendom. Het betreft hier geen pathos, excuses, milderende omstandigheden – de omvang van de misdaden zou zo'n stijl niet rechtvaardigen –, maar gewoonweg een objectief, descriptief en analytisch discours. Zo kan men de idee aanvaarden 'dat je niet als beul wordt geboren', zoals de titel van het hoofdstuk, gewijd aan de kindertijd en de jeugd van Duch, aangeeft. Maar ook dat een misdadiger tegen de mensheid worden zonder de minste twijfel voor niemand het aanvankelijke levensdoel is en al helemaal niet voor deze man. Niettegenstaande (of omwille van?) alle misdaden die werden begaan, blijft Duch geobsedeerd door de angst voor de dood en hij slaagt er niet in om zijn criminele verantwoordelijkheid helemaal te erkennen.
- 5 Als je niet als beul wordt geboren, hoe word je het dan? Dat is de titel van het boek en je voelt bij het lezen heel goed dat dit de vraag is die eeuwig aan de auteur knaagt. Welke trauma's, welk verband met de wereld, welke persoonlijkheid, welke ontmoetingen, welke sociaal-politieke factoren kunnen hier worden geïdentificeerd, beschreven? Men begrijpt vrij snel dat die veelvuldig zijn en dat elke uitleg empirisch, partieel, hypothetisch blijft. Er komen toch knelpunten aan het licht: eerst een persoonlijkheid die is onderworpen aan een reeks min of meer gewelddadige, min of meer ervaren acculturaties, die wordt geconfronteerd met een gekwetst gevoel van eigenwaarde dat nooit werd geheeld (de auteur onderstreept meer bepaald de impact van het feit dat hij was gezakt voor zijn baccalaureaat en van zijn eerste liefde). Dan kwam hij in contact met een gekke ideologie, een 'onbaatzuchtige theopathie', zoals Françoise Sironi ze noemt, de Angkar van Pol Pot. De schrijfster laat niets ongeschreven in haar analyse en beklemtoont in tegendeel de perversiteit, het irrationele dat de conventionele referenties spelenderwijs overwint ('transhistorische reterritorialisering') en de wijze waarop ze steunt op de psychische kwetsbaarheid van potentiële doelwitten. Hoe ze bij hen een ware hersenspoeling bewerkstelligt, die zo ver gaat dat ze hen hun eigen identiteit ontnemt, hun morele waarden omkeert, hun cultuur ontnemt en zich aan hen opdringt als 'biopsychosociaal model' waarnaar ze moeten luisteren en waaraan ze het leven van anderen moeten opofferen volgens een systeem van disproportionele wraak die op zich in staat is om het ideologische monster te 'voeden'.
- 6 Om het boek kracht bij te zetten is het voorzien van filosofische en literaire referenties die aantonen dat de auteur onvermoeid haar overtuigingen en hypothesen ter discussie

heeft gesteld. Positief zijn bovendien de talrijke parallellen met andere misdadigers tegen de mensheid, meer bepaald met de nazi's en met de zeer actuele jihadisten (een thema dat gedetailleerd wordt onderzocht in bijlage 3).

- 7 Françoise Sironi is erin geslaagd een uiterst nauwkeurige en coherente analyse te maken van de persoonlijkheid van de misdadiger tegen de mensheid. Het is niet altijd even eenvoudige lectuur, meer bepaald omwille van het geraffineerde vakjargon, de veeleisende gedachtegang en ze richt zich zonder twijfel in eerste instantie tot onderzoekers en vakmensen. Nochtans zijn het net die hoge eisen die nooit genoeg nemen met vooropgezette en ongenueanceerde ideeën die de rijkdom vormen van de analyse en het boek absoluut noodzakelijk maken. Men kan alleen maar hopen dat deze conclusies het uitgangspunt vormen voor een praktische reflectie op de behandeling en de preventie die aan het eind van het werk worden geschetst, wanneer de auteur beklemtoont dat 'het mondiale kapitalisme mislukt is', waar het de psychologische aanleg van het individu betreft. Dat is uiteindelijk de bedoeling van een docent en onderzoeker.